

Ympäristöministeriö

Rakennetun ympäristön osasto
PL35
00023 Valtioneuvosto
kirjaamo@ym.fi

Viite:

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi annetun lain, vuokra-asuntolainojen ja asumisoikeustalainojen korkotuesta annetun lain sekä aravarajoituslain muuttamisesta

Yleistä

Kehitysvammaliiton lausunnon lähtökohtana on YK:n vammaissopimus. Sopimuksen artikla 19 mukaisesti vammaisille henkilöille tulee varmistaa mahdollisuus valita, missä ja kenen kanssa he asuvat.

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 40 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista henkilöä.

Liitto edustaa 92 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammaistyötä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi.

Ulkopuolisille mitoitettujen palvelutilojen avustaminen

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi annettua lakia siten, että avustuksia voitaisiin jatkossa myöntää myös erityisryhmille tarkoitettujen palvelutilojen rakentamiseen, hankintaan tai perusparantamiseen, esimerkiksi samalla asuinalueella asuvien kehitysvammaisten ihmisten tai mielenterveyskuntoutujien käytössä olevia tukipisteitä varten.

Myönteisenä Kehitysvammaliitto näkee tässä nykyistä joustavamman yhteistilojen rakentamisen, hankinnan ja käytön. Suomessa on kehitetty hajautettuja asumispalveluiden malleja (mm. Aspan malli ja ARA:n ja Kehitysvammaliiton kehittämä Arjen keskiössä -malli), joissa yhteis- ja palvelutiloilla tuetaan asumista itsenäisesti omassa asunnossa. Tilat voivat sijaita samassa talossa, korttelissa tai kaupunginosassa.

Esitetty lainkohdan muutos on tukiasumisen kehittämisen näkökulmasta hyvä asia, mutta samalla tulee varmistaa, että asukkaille ei synny kohtuuttomia kustannuksia yhteis- ja palvelutiloista. Palvelutilojen ja asuntojen vuokrien erottelun tulee olla selvä kaikissa tilanteissa eikä palvelu- ja yhteistilojen rahoitus-, ylläpito- tai käyttökuluja saa kokonaan jyvittää asukkaiden vuokriin.

On myös varmistettava, että yhteistilojen jakaminen ei kasvata odotusaikoja palvelujen saamiselle toisten tilojen käyttäjien johdosta.

Yhteis- ja palvelutilojen sijoittamisessa on myös huolehdittava siitä, että niistä ei muodosteta erityisryhmien keskittymiä. Aasukkaat tulisi ottaa vahvemmin mukaan yhteis- ja palvelutilojen suunnitteluun. Tutkimusten mukaan asukkaat toivovat helposti saavutettavia, viihtyisiä ja lähiyhteisöön integroituja tiloja sekä sitä, että yhteistilat eivät ole leimallisesti vain erityisryhmille tarkoitettuja.

Avustusten määräytymisen yksinkertaistaminen

Esityksen mukaan lakia muutettaisiin myös siten, että avustuksen suuruuden määräytymistä ja avustuksella rahoitettujen asuntojen käyttöä koskevia säännöksiä yksinkertaistettaisiin. Avustuksen suuruus perustuisi jatkossa pääsääntöisesti vain avustettavassa kohteessa tarvittaviin, tavanomaisesta poikkeaviin tila- tai varusteratkaisuihin sekä asumiskustannusten kohtuullisuuteen. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus voisi myöntää avustuksensaajalle luvan käyttää asuntoja myös muiden kuin avustus päätöksessä nimetyn erityisryhmän asuntoina, jos se ehkäisisi asuntojen vajaakäyttöä tai siihen olisi muu erityinen syy. Muutoksilla selkeytettäisiin avustusten myöntämistä ja mahdollistettaisiin avustuksella rahoitettavien asuntojen käytössä ja käyttäjäryhmissä vuosien aikana tapahtuvat muutokset nykyistä joustavammin.

Kehitysvammaliitto pitää kannatettavana sitä, että avustusprosentin määräytymisen lähtökohtana ovat jatkossa diagnoosin sijaan asukkaan erityiset tarpeet asumisessa (poikkeukselliset tila- ja varusteratkaisut yksilölliseen tarpeeseen perustuen). Tämä edellyttää sitä, että avustuksien hakemisessa edellytetään jatkossa huolellisempia tarvearviointoja.

Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä, että ennaltaehkäistään tulevien asuntojen vajaakäyttöä. Tässä tärkeä ohjauksen väline ovat tarvearvioinnit, joiden laatimisen ohjaukseen tulisi panostaa jatkossa vahvemmin. Huonosti toteutetut tarvearvioinnit voivat johtaa tarpeeseen nähden liian vahvaan kapasiteettiin alueella tai liian vähäiseen asuntotarjontaan alueella. Huolellisesti laadittujen tarvearviointien tulisi olla sitova edellytys avustuksen saannille.

Kehitysvammaliitto painottaa sitä, että asuntojen käytön joustavoittaminen ei saa merkitä sitä, että samoihin rakennuksiin ohjataan vammaisia, mielenterveyskuntoutujia ja vanhuksia ja näin muodostetaan niistä erityisryhmien keskittymiä. Tämä ei vastaa YK:n vammaissopimuksen tavoitteita vammaisten ihmisten yhden- ja tasavertaisten oikeuksien toteutumisesta ei-vammaisten ihmisten kanssa. Vammaisten ihmisten tulee asua ja toimia yhteisöissä, joissa toimii myös heidän ikäryhmänsä ei-vammaisia ihmisiä. Esimerkiksi kehitysvammaisia nuoria ja ikäihmisiä ei tule sijoittaa asumaan samaan rakennukseen siitä syystä, että tällä vältetään asuntojen vajaakäyttö.

Vuokrasopimukset erityisryhmille tarkoitetuissa asunnoissa

Kehitysvammaisten asumispalveluja järjestetään sosiaalihuoltolain, vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella. Käytännössä tämä on saattanut johtaa siihen, että vain

osalla kehitysvammaisista ihmisistä on ollut vuokrasopimus. Vastaavasti osalla asuminen on ollut palvelusopimuksessa. Tämä on asettanut asiakkaat eriarvoiseen asemaan, Lakimuutos tuo tähän muutoksen ja liitto näkee sen myönteisenä säätelynä, joka yhdenmukaistaa käytänteitä.

Vuokrasopimusta laadittaessa on tärkeää huomioida vammaisen henkilön kommunikaatio- ja viestintäkeinot tiedonsaannin turvaamiseksi. Vammaisen henkilön on voitava käyttää valintojen ja päätösten teossa hänelle soveltuvaa viestintä- ja kommunikaatiokeinoa kuten selkokieltä ja puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia.

Asiakkaan osallisuus ja kuuleminen

Lakiin tulisi sisällyttää velvoite asiakkaan kuulemisesta. Asiakkaalle on olennaista, että hänen palvelutarpeensa arvioidaan huolellisesti ja että hän tulee kuulluksi palvelua suunniteltaessa. Asiakkaille suunnattujen palvelujen saavutettavuus ja käytettävyys tulee varmistaa eri käyttäjäryhmien kannalta.

Asumisen ohjaus tulevaisuudessa

Kehitysvammaliitto on huolissaan hallituksen reformiohjelmassa esitetyistä normien ja säästöjen joustavoittamisesta erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden asumisen toteuttamisessa. Riskinä on, että säätelyn poistuessa aletaan uudestaan rakentaa entistä suurempia yksiköitä, uuslaitoksia ja asuntokeskittyymiä ja että pienennetään asuntojen henkilökohtaisia tiloja.

Kehitysvammaisten asumisen ohjelma on kesken. Edelleen kehitysvammalaitoksissa asuu vajaa 1000 henkilöä ja heille tulee tarjota korvaava asumispaikka vuoteen 2020 mennessä. Lapsuuden kodeissa asuu noin 17 000 kehitysvammaista henkilöä. Etenkin suurissa kaupungeissa on pitkiä asuntojonoja asuntojen ja niihin tarvittavien avun ja tuen palveluiden puutteiden vuoksi.

Erityisryhmien investointiavustuksia tarvitaan erityisesti kohtuuhintaisuuden ja esteettömyyden turvaamiseksi. Asuntojen korkea hintataso on haasteena jossain määrin koko maassa, mutta erityisesti pääkaupunkiseudulla. Uudistuotannon hintataso on haaste myös kasvukeskusten ulkopuolella.

Kohtuuhintaisten ja esteettömien asuntojen puute vaarantaa vammaisten ihmisten asuntojen valinnanmahdollisuuksia. Investointiavustuksia tulisi kanavoida erilaisten kohtuuhintaisten asuntojen tuottamiseen siten, että kohtuuhintaisia asuntoja on muuallakin kuin erityisryhmien asuntoyksiköissä. Kehitysvammaisten ihmisten vuokranmaksukyky ei riitä vapaiden vuokra-asuntomarkkinoiden vuokriin ainakaan kasvukeskusalueilla.

Asuntojen rakentamisen ohjauksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, ettei vammaisten ihmisten asumista keskitetä tietyille alueille, kortteleihin tai rakennuksiin. Asumisratkaisuissa on aina huomioitava asunnon sijoittuminen suhteessa henkilön mielekkääseen arkeen ja arjessa tarvittaviin palveluihin (ml. liikenneyhteydet, ihmissuhteet, vapaa-aika ja työ). Tiivis yhdyskuntarakenne antaa mahdollisuuden erilaisten palveluiden kehittämiseksi ja kannattavuudelle. Tällöin kehitysvammaiset

asukkaat sekä luovat kysyntää kaikkien asukkaiden palveluille että kaikkien asukkaiden palvelut ovat entistä paremmin kehitysvammaisten asukkaiden hyödynnettävissä.

Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 19. artiklan mukaan vammaisilla henkilöillä on oikeus osallisuuteen ja yhdenvertaisiin valinnanmahdollisuuksiin yhteisöissä. Vammaisten henkilöiden osallistumista asuinalueidensa kehittämiseen, lähidemokratiaan ja palvelujen kehittämiseen on edistettävä. Yksinäisyys on ongelma myös kehitysvammaisten parissa ja asuinalueiden yhteisöllisyyttä lisäävät toimenpiteet hyödyttävät myös heitä.

ARA:n tukea tulisi käyttää nykyistä monipuolisemmin esimerkiksi yksittäisten asuntojen hankintaan tai jo tehtyjen kohteiden muuntotoihin, mikäli ne eivät kaikilta osin vastaa asukkaiden tarpeisiin. Tiedotus tukimuotojen käyttömahdollisuuksista on ensisijaista.

Kehittämishankkeilla tulee ohjata asumisen monipuolistamista Kehas-ohjelman linjaamien tavoitteiden mukaisesti. Investointiavustuksiin tulee olla käytettävissä riittävä vuotuinen määräraha.

Helsingissä 15.8.2016

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja